

AMEA Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi qonaqların gözü ilə

**GÜLNAR
CƏFƏRZADƏ**

**AMEA Nizami Gəncəvi
adına Milli Azərbaycan
Ədəbiyyatı Muzeyinin
əməkdaşı**

Hələ eramızdan əvvəl Heradot, Strabon, Plini, Ptolemey kimi tarixçi və filosoflar Odlar Yurdu Azərbaycandan soruşaraq ölkəmizin təxmini coğrafi hüdudlarını cızmışlar. Salnaməçilər, səyyahlar Böyük İpək Yolu üzərində yerləşən Təbriz, Marağa, Ərdəbil, Şamaxı, Bərdə, Gəncə, Naxçıvan və digər qədim Azərbaycan şəhərlərindən Şərqi mühüm ticarət mərkəzləri kimi bəhs etmişlər. Erkən orta əsrlərdən isə dəniz və quru yollarının qovuşuğunda yerləşən Bakı Qərblə Şərqi arasında ticarət əlaqələrinin inkişafında böyük rol oynamışdır. Uzaq keçmişdən bu günümüzdək ölkəmiz həm qərblə, həm də şərqli səyyah, tacir və bir çox peşə sahiblərinin diqqət və marağına səbəb olmuşdur. XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq artıq beynəlxalq şəhər statusu almış Bakı müxtəlif xalqların yanaşı, azad yaşadığı beynəlmiləl şəhərə çevrilmişdi. Bu dövrdən etibarən Bakı Qafqazın mühüm sənaye və ticarət mərkəzi kimi avropalı tacirlərin diqqətini cəlb etməyə başlamışdı. Hələ keçmişdən üzü bu yana bu torpağa ayaq basan səyyahların (Afanasi Nikitin, Aleksandr Düma və başqaları) öz xatirələrində xalqımızın adət-ənənələrindən, qonaqpərvərliyindən söz açması ölkəmizdə ümumbəşəri dəyərlərin tarixin bütün dövrlərində aktual olmasından xəbər verir.

Qədim tarixi olan Azərbaycan bu gün dünya miqyasında öz ədəbi-mədəni abidələri ilə tanınır. Hər bir xalqın ədəbiyyatı onun həqiqi simasını, dünənini və bu gününü işıqlandıran mayaka bənzəyir. Əsrlərin sınağından keçən bu ədəbi irs bizi başqa xalqlara tanından körpüdür. Azərbaycanın bərəkətli torpağı təkcə neft, pambıq kimi təbii sərvətlər deyil, dünyanın elm və mədəniyyət səmasında ulduz tək parlayan Nəsirəddin Tusi, Nizami Gəncəvi, Məhəmməd Füzuli kimi fenomen

şəxsiyyətlər yetişdirmişdir. Elə şəxsiyyətlər ki, yaratdıqları ədəbi abidələr onlara ölümsüzlük bəxş etmiş, xalqımızı dünya xalqları sırasında şöhrətləndirmişdir. Tarixin dərin qatlarından keçərək 2500 ilədək yaşı olan və ölkəmizi dünyada tanıdan bu ədəbi-mədəni miras bu gün Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin ekspozisiyasında layiqli şəkildə təmsil olunur və qorunur.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, bugünkü Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin yerləşdiyi unikal memarlıq nümunəsi olan tarixi bina XIX əsrdə Bakıya qədəm basan xarici qonaqların yerləşdirilməsi məqsədilə tikilmiş ilk hotellərdən biri olmuşdur. Memar Qasımbəy Hacıbababəyovun layihəsi əsasında qotik üslubunda inşa edilən keçmiş "Metropol" mehmanxanası öz əzəmətli xarici görünüşü və əlvan koloritli daxili interyeri ilə Bakıya gələn qonaqların daim diqqətini cəlb etmişdir. Muzey binasının tarixində olan ən yaddaqalan hadisələrdən biri Cumhuriyyət tariximizlə bağlıdır. Vaxtilə Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin qurucuları Gəncədən və Tiflisdən Bakıya gələrək qaldıqları bu hotel ilk istiqlal marşımızın əks-sədasını divarlarına hopdurmuş, ilk dövlətçilik ənənələrimizin şahidi olmuşdur. Bu münasibətlə muzeyin möhtəşəm konfrans salonu "İstiqlal zalı" adlandırılmışdır. Muzeyin elmi-ədəbi fəaliyyətində dövlətimizin, ulu öndər Heydər Əliyevin bizə miras qoyduğu azərbaycançılıq məfkurəsinə əsaslanan, siyasi dəsti-xətti əks olunur. Burada vaxtaşırı məktəblilərlə görüşlər, ziyalıların, ictimaiyyət nümayəndələrinin də qatıldığı müxtəlif yubiley tədbirləri, sərgilər, təqdimatlar, 20 Yanvar qırğını, 26 Fevral Xocalı soyqırımını kimi tariximizin qəmli səhifələrinin anım mərasimləri keçirilir.

Dövlətimizin apardığı uğurlu daxili və xarici siyasət respublikamızda sabit və demokratik mühitin formalaşmasına, Bakının Qafqazın ən mühüm turizm məkanlarından biri olmasına imkan yaratmışdır. Ölkəmizin bir-birinin ardınca Avropa oyunları, İslam Həmrəyliyi oyunları və müxtəlif bu kimi beynəlxalq səviyyəli tədbirlərə ev sahibliyi etməsi vətənimizin dünya miqyasında tanınmasına və təbliğ olunmasına gətirib çıxardı.

Bu təbliğatın nəticəsi isə 2015-ci ildən respublikamıza turist axınının başlanması oldu. Müxtəlif ölkələrdən Azərbaycana gələn əcnəbi qonaqlar respublikamızın təbii gözəlliklərinin, qonaqsevər xalqımızın adət-ənənələrinin şahidi olur, Bakının Qərb və Şərq memarlıq üslubunu təcəssüm etdirən, həm qədimliyi, həm də müasirliyi özündə birləşdirən bir şəhər olduğunu görürlər.

Paytaxtın ən mərkəzi hissəsində yerləşən Nizami Muzeyi turistlərin tez-tez ziyarət etdiyi mədəniyyət ocaqlarından biridir. AMEA Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin ekspozisiyasında Azərbaycan ədəbiyyatı ən qədim zamanlardan tutmuş müasir dövrümüzədək xronoloji ardıcılıqla sərgilənir. Muzeyi ziyarət edən qonaqlar türkdilli ədəbiyyatın ilk nümunələri olan “Kutadqu-bilik”, “Divani-lüğətit-türk”, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanları, Məhsəti, Nizami, Xaqani, Nəsimi, Xətai, Füzuli, Vaqif, Vidadi kimi şairlərimiz, A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, H.Zərdabi, C.Məmmədquluzadə və s. kimi yazarlarımızla tanış olur, ekspozisiyada nümayiş etdirilən nəfis tabloları, ustalıqla çəkilmiş rəsm əsərlərini, illüstrasiyaları, numizmatika nümunələrini, xalı və heykəlləri böyük zövqlə seyr edir, zamanın hər şeyi öz girdabına salıb məhv edən amansız çarxının sözün qarşısında gücsüz olduğunu dərk edirlər. Salondan salona keçərək ekspozisiyanı maraqla nəzərdən keçirən qonaqlar öz heyranlıqlarını gizlədə bilmir və muzeyin onlara bağışladığı təəssüratı rəy kitabında bölüşürlər. Onların bu kitabın səhifələrinə yazdığı xoş sözlər Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin mədəniyyətimizin şərəfli qoruyucularından biri olduğunu bəyan edir. Muzeydə Azərbaycan dilindən başqa ingilis, rus, alman, fars və ərəb dillərində də ekskursiyalar aparılır ki, bu da əcnəbi qonaqların Azərbaycan ədəbiyyatı ilə daha yaxından tanış olmasına səbəb olur.

Muzeydə qorunub saxlanan ən qiymətli ekspozitlardan biri Qarabağ xanlığının yaradıcısı və Pənahabad (Şuşa) qalasının əsasını qoyan Pənahəli xan Cavanşirin “gülləbatmaz” köynəyidir. 250 ildən artıq yaşı olan bu köynək, demək olar ki, bütün yerli və əcnəbi tamaşaçıların diqqətini çəkir. Əməkdaşlarımız muzeyə qədəm basan xarici qonaqları bu köynəyin qısa tarixçəsi ilə tanış etdikdən sonra onlara mümkün qədər erməni separatçılarının xalqımıza qarşı törətdikləri cinayət-

lər və Qarabağ bölgəsində məhv etdikləri milli mədəni abidələrimiz haqqında məlumat verməyə çalışırlar.

Muzeyə Şərq ölkələrindən gələn qonaqların sayı əvvəlki illərlə müqayisədə gözəçarpaceq qədər artmışdır. Bunların arasında İran İslam Respublikası, Pakistan, Səudiyyə Ərəbistanı, Misir, Fələstin, İraq, Qətər, Kuveyt, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri və digər ölkələr üstünlük təşkil edir. Təzəcə yola saldıığımız 2017-ci ildə muzeyimizdə 1000-dən artıq turistlə Şərq dillərində izahatlar aparılmışdır. Xalqımızın nəsillərdən nəsillərə keçən ədəbi-mədəni irsinin orta əsrlərə aid olan böyük bir qisminin ərəb-fars dillərində qələmə alınması xüsusilə şərqli qonaqların böyük marağına səbəb olur. İsmayıl ibn Yəsar, Musa Şəhəvat, Əbülhəsən Bəhmənyar, Şəhabəddin Söhrəvərdi, Qətran Təbrizi, Məhsəti Gəncəvi, Xaqani Şirvani, Nizami Gəncəvi və başqaları ərəb-fars dilli ədəbiyyata dəyərli töhfələr vermiş qüdrətli sənətkarlardır.

Son illərdə muzeyimizdə olmuş dəyərli qonaqlardan biri də Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri vətəndaşı, şair, mütərcim, naşir, ədəbiyyatşünas alim, BƏƏ Yazıçılar İttifaqının idarə heyətinin üzvü, Abu-Dabi Poeziya Akademiyasının mühazirəçisi Məhəmməd Abdulla Nurəddin olmuşdur. Muzeyi gəzərək Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi inkişaf mərhələləri ilə tanış olan qonaq Nizami Gəncəviyə həsr olunmuş ekspozisiyanı görəndə öz heyranlığını gizlətmədi. Buradakı dahi şairin “Xəm-

sə”sinə həsr olunmuş nəfis xalçalar, rəssam Q. Xalıqovun möhtəşəm “Nizami” portreti, heykəltəraş P. Sabsayın düzəltdiyi şairin əzəmətli heykəli, xalq rəssamı O. Sadıqzadə tərəfindən çəkilmiş “Nizami və dünya mədəniyyəti” adlanan silsilə rəsm əsərləri, Ə. Hacıxalıqovun “Xəmsə” mövzularında hazırladığı zərgərlik lövhələri, üzərində “Xəmsə” motivləri əks olunmuş bədii cam, gümüş sini, dekorativ vazalar və nimçələr, rəsm əsərləri və illüstrasiyalar və nəhayət, şairin Gəncədəki məzarından tapılmış, şüşə vitrində nümayiş etdirilən parça nümunələri qonağın diqqətin cəlb etdi. Nizaminin yerli və xarici tədqiqatçılarının vitrinlərdə nümayiş etdirilən əsərləri də onun nəzərindən yayınmadı. Muzeyimizi böyük bir məmnunluq hissi ilə tərk edən tədqiqatçı alim ölkəsinə qayıdarkən ədəbiyyat muzeyinin və ümumiyyətlə, Azərbaycanın onda oyatdığı xoş təəssüratları həmvətənləri ilə bölüşəcəyini söylədi. O hal-hazırda üzərində işlədiyi klassik Şərq poeziyasından etdiyi tərcümələrin içərisində N. Gəncəvinin də yaradıcılıq nümunələrinin olduğunu və bu gün bu muzeydə gördüklərinin onun ilham pərisini qanadlandırdığını qeyd etdi. Yeri gəlmişkən, qeyd etmək istərdim ki, Məhəmməd Nurəddin Şeyx Zaid, Həbib Sayıq, Salim əbu Cumhur, Musa ən-Niyadi kimi ərəb şairləri ilə yanaşı, Ömər Xəyyam, F.Əttar, C.Rumi və Nizami Gəncəvi kimi fars dilində yazan şairlərin də yaradıcılığını öyrənmiş və əsərlərini ərəbcəyə çevirmişdir. O, eyni zamanda, ərəb xalqlarının folklor nümunələrini araşdırmış, folklor ədəbiyyatı, xalq nəğmələrindən ibarət sənət topluları nəşr etdirmişdir. O, ədəbiyyatşünas kimi də ərəb şerinin yaranma tarixi, üslubları, qəsidə janrı haqqında ədəbi-tənqidi məqalələrlə mətbuatda çıxış etmişdir.

Beləliklə, klassik Şərq poeziyasının tədqiqi ilə məşğul olan alim sonda həm Azərbaycan ədəbiyyatı, həm də bu ədəbiyyatın dəyərli təmsilçisi olan Nizami Muzeyi haqqında ürəkaçan sözlər söylədi və muzeyi minnətdarlıq hissi ilə tərk etdi. Bu hadisədən bir qədər sonra Məhəmməd Nurəddin tərəfindən muzeyə ünvanlanan hədiyyə bağlaması gəlib çatdı. Bu, dahi şairin məzar daşına həkk edilmiş şerinin ərəbcə tərcüməsi idi. Nizamiyə məxsus olan bu misraları o, farscadan ərəb dilinə çevirmiş və nəfis tərtibatda çap etdirərək muzeyə hədiyyə etmişdir. Şerinin Azər-

baycan dilində tərcüməsini oxuculara təqdim edirik:

*Qərib yolçu, yad et məni ürəkdən,
Məzarım yanından ötüb keçərkən.
Üstümdə görərsən göyərmiş otlar,
Başdaşım uçulmuş, çökmüşdür məzar.
Qəbrimin tozunu sovurmuş yellər,
Dostlardan anan yox məni bir nəfər.
O pak cövhərimi heç olmasa an.
Uzaqdan sən mənə göz yaşı töksən,
Mən sənə parlaq nur saçaram göydən.
Duadan bir dilək istəsən əgər
Mən amin deyərəm, qəbula keçər.*

Hər kəsin qəlbini rıqqətə gətirən bu misralar Nizaminin “İskəndərnamə” poeməsindəndir, bədii tərcümə A. Şaiqindir. Bu şeir parçası dahi şairin ruhunu özündə canlandırır və onun məzar daşına həkk edilmişdir.

Mədəniyyət və ədəbiyyatımızın tarixini canlandırır və yaşadan Nizami Muzeyi bu gün ulu əcdadlarımızın bizə miras qoyduğu ədəbiyyatımızı qorumaq, yaşatmaq və gələcək nəsillərə çatdır-

maq üçün qurulmuş söz məbədimizdir. Buranı ziyarət edən hər bir qonağın muzeyimizi, ədəbiyyatımızı sevməsi və ölkəmizi razılıq hissi ilə tərk etməsi vətənimizin, millətimizin Azərbaycanın hüdudlarından kənarında tanınması və sevilməsi deməkdir. Azərbaycan ədəbiyyatı Qərblə Şərqi, Avropa ilə Asiyanı birləşdirən mənəvi körpüdür. Bu söz körpüsü ölkəmizdəki çoxmədəniyyətlik ənənəsinin tarixi köklərinin təzahürüdür.

اذكرني يا حَمَامَ الجبل إن عبرت يوماً على مدفني
هنا... حيث نمت الأشجار من تربتي
وقد اوطأت رؤوسها حزناً... لتسقط أوراقها أرضاً
إذ هنا سترى أن الريح، قد أخذت مفرشي
ولم يبق إلا التراب، الذي مسح عهد ذكراي

فيا أيها الدر الطاهر...

يا من أتيت على قبري خالي اليدين ... اذكرني
ويا من أتيت من ذلك البعيد لتذرف من أجلي دمعة
ستجدني هنا نائراً عليك نوراً من السماء

فأنا هنا لتخبرني عن دعائك العاجل

لأؤمن عليه كي يستجاب

وأنا هنا لتسلم علي سلاماً أرد عليه بسلامي
ولتأتي إلي وأتي إليك، هابطاً من سماء قبتي

فأدركني حياً كما أنت الآن، كي أحيا فيك من جديد

ولتبق معي ولا تتركني لوحدي

لأنني أراك وإن كنت لا تراني

فابق معي هنا في مناجاة مع الصامتين

ووفياً لذكريات النائمين

ومحتفلاً على مضجع النظامي

ملء خمرة وانتشاء

محمد عبدالله نورالدين

ترجمت خلال زيارة إلى باكو في يوليو 2017

